

Heikki Kuutti

Verkkoviestien journalistinen moderointi

Yleisön tuottaman aineiston julkaisukäytännöt toimitusten internet-sivuilla

Jyväskylän yliopisto

Viestintätieteiden laitos 2014

ISBN 978-951-39-5652-3

Sisällys

Alkusanat 3

Johdanto: Verkkojulkaisemisen pelisäännöt --- 4

Juridinen vastuu viestien kirjoittajilla --- 4

Eettinen vastuu julkaisijalla --- 5

Verkkokeskustelujen järjestelyt 7

Seurantakäytännöt --- 7

Keskustelujen ohjeistus --- 9

Keskustelujen rekisteröinti --- 9

Moderoijien ammattitaito --- 10

Verkkokeskustelujen toteuttaminen 12

Verkkokeskustelujen valvonta --- 12

Seurannan ajankohdat --- 14

Julkaistavien viestien valinta --- 14

Editointi --- 15

Jälkikäteinen viestien poistaminen --- 16

Ilmoitus lähettäjälle --- 17

Keskustelusta poissulkeminen --- 18

Yleisön tekemät ilmoitukset --- 19

Julkaisuongelmat --- 19

Verkkokeskustelujen lisäarvo 21

Liitteet 22

Journalistin ohjeet: Yleisön tuottama aineisto tiedotusvälineiden verkkosivuilla --- 22

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) ja hallituksen esitys HE 54/2002 --- 23

Rikoslaki (29/1889) ja hallituksen esitys HE 317/2010 --- 26

Alkusanat

Moderointi: julkiselle verkkosivustolle lähetettyjen yleisön viestien valvonta sekä keskustelun ohjeistaminen ja ylläpito sisältöjen asiallisuuden varmistamiseksi ennen viestien julkaisemista, reaaliajassa tai jälkikäteen.

Tämä toimitusten hallinnoimien verkkokeskustelujen moderointikäytäntöjä koskeva selvitys liittyy osana Jyväskylän yliopiston Viestintäteiden laitoksella keväällä 2013 toteutettuun Viestinnän lait ja säännöt -kurssiin. Kurssin opiskelijat selvittivät mediayleisön lähettämien verkkojuttukomenttien ja keskusteluviestien julkaisu- ja moderointikäytäntöjä 16:ssa selvitykseen valitussa toimituksessa.

Selvityksessä oli mukana 16 mediayhtiötä. Toimitukset ja niiden kyselyyn vastanneet edustajat olivat seuraavat: AL Aamulehti (Seppo Roth), ES Etelä-Saimaa (Tomi Tiilikainen), HS Helsingin Sanomat (Jarkko Rahkonen), IS Iisalmen Sanomat (Jarkko Ambrusin), IL Iltalehti (Johanna Savinen), K Kaleva (Niiles Nousuniemi), KA Karjalainen (Risto Salminen), KSML Keski-suomalainen (Ville Grahn), LK Lapin Kansa (Eero Leppänen), LS Länsi-Savo (Kristiina Makkonen), MTV MTV3 Anu Kuistiala), PO Pohjalainen (Marko Orpana), SS Savon Sanomat (Jussi Murtasaari), TS Turun Sanomat (Ilkka Tervo), WL Warkauden Lehti (Sirpa Ylönen), YLE Yleisradio uutiset ja avoimet keskustelut (Antti Hirvonen, Timo Heikkinen).

Haastattelijoina ja vastausten kokoajina toimivat seuraavat kurssin opiskelijat: Anu Caven, Päivi Hulkkonen, Aija Kempainen, Neea Kettunen, Kaisa Laitinen, Salla-Rosa Leinonen, Sini-Tuisku Löhönen, Manu Myllyaho, Sanna-Kaisa Ollila, Henri Pitkänen, Tiina Pohjanen, Petra Rönkä, Kaisa Sinkkilä, Milla Siren, Sari Sirviö, Jukka Törmänen ja Niko Vartiainen.

Lämpimät kiitokset kaikille edellä mainituille selvityksen toteuttamisesta.

Jyväskylässä 13.3.2014

Heikki Kuutti

Johdanto: Verkkojulkaisemisen pelisäännöt

Toimitusten ylläpitämät verkkokeskustelut ja verkkojuttujen kommentointimahdollisuus ovat avanneet lukijoille aiempaa laajemmat mahdollisuudet ottaa kantaa asioihin ja toteuttaa näin omaa henkilökohtaista ilmaisunvapauttaan. Toimitukset verkkosivustojensa ylläpitäjinä voivat kuitenkin päättää, mitä pitävät julkaisemisen arvoisena. Mediataloille keskustelujen valvonta ja moderointi on ennen kaikkea eettinen kysymys. Pyrkimyksenä on vastata julkaisijana omasta toiminnasta.

Juridinen vastuu viestien kirjoittajilla

Verkkoviestien sisällöstä suurimman juridisen vastuun kantavat palstan kirjoittajat. Kiellettyä ovat esimerkiksi rasistiset viestit, rikoksiin yllyttäminen tai uskonrauhan rikkominen. Sananvapaus ei myöskään oikeuta loukkaamaan henkilöiden yksityisyyttä tai mainetta.

Varsinaisten keskustelun aiheiden sijasta julkaisurajoitukset liittyvät kuitenkin useimmiten asioiden esitystapaan. Lainvastaisen ja sananvapauden mahdollistaman viestinnän välinen rajanveto voi kuitenkin olla hyvinkin tulkinnanvarainen. Viime kädessä joudutaankin tulkitsemaan väitteitä esittäneen kirjoittajan omia tarkoituseriä. Esimerkiksi politiikkoja ja muita julkisia toimijoita saatetaan arvostella hyvinkin henkilökohtaisesti, jos arvostelu voidaan tulkita henkilön menettelyn arvioimiseksi. Omalta osaltaan juridisia ongelmia synnyttää verkkoon kirjoittamisen vaivattomuus. Kirjoittajien ilmaisunhalu onkin usein kiihkeimmillään kapakkierroksen jälkeisinä aamuyön tunteina kun heikentynyt harkintakyky jo nukkuu ruususenunta.

Suomalaisessa lainsäädännössä on erotettu toisistaan verkkojulkaisu ja verkkoviesti. Edellinen on säännöllisesti uudistuva, laajahko sisältökokonaisuus ja jälkimmäinen mikä tahansa satunnainen viesti, esimerkiksi median ylläpitämällä keskustelupalstalla. Avoimia keskustelupalstoja ei tulkita verkkojulkaisun osiksi, eikä tällaisten palstojen ylläpitäjillä ole erityistä velvollisuutta valvoa ennakolta palstalla käytävien keskustelujen lainmukaisuutta. Toimitusten rankaiseminen yleisön esittämien mielipiteiden julkaisemisesta ylipäätään olisi ongelmallista, koska toimituksilla julkaisufoorumien tarjoajana on merkittävä rooli myös yksityisten ihmisten ilmaisuvapauden turvaamisessa. Toimitustyön näkökohdasta tämäntapainen julkaisijan vastuun rajoittaminen on käytännöllistä. Päinvastoin kuin joukkoviestimien omissa verkkojulkaisuissa, keskustelupalstojen viestejä ei valikoida julkaistavaksi journalistisin perustein. Toimitukset eivät välttämättä myöskään oikolue tai käsittele julkaisemiaan tekstejä.

Valvontavelvoitteen puuttuminen ei kuitenkaan rajaa sivuston ylläpitäjän velvoitetta reagoida ylläpitämillään pastoilla käytäviin lainvastaisiin keskusteluihin. Ylläpitäjän vastuu viestien sisällöstä voikin tulla arvioitavaksi jos tämä tietoisesti sallii palstan muodostuvan rikollisten viestien julkaisukanavaksi. Näin tapahtuu esimerkiksi jos ilmeisen lainvastaista aineistoa ei poisteta verkkosivustolta saadusta huomautuksesta huolimatta, vaikka poistaminen olisi teknisesti mahdollista. Tämäntapaisella verkkosivuston ylläpitäjään kohdistuvalla sääntelyllä pyritään puuttumaan verkossa julkaistuihin rasistisiin viesteihin mahdollisimman nopeasti ja samalla estämään tai rajoittamaan niiden synnyttämää vahinkoa. Myös verkkopalveluja tarjoavien operaattorien on keskeytettävä lainvastaisten verkko-viestien jakelu viranomaisen määräyksestä jos viestin pitäminen yleisön saatavilla on sisällön perusteella ilmeisen rangaistavaa. Lainvastaisiksi todetut viestit on tarvittaessa myös poistettava.

Keskustelupalstojen valvominen on kuitenkin käytännössä usein jälkikäteistä reagointia jo tapahtuneeseen. Suositujen palstojen viestimäärät voivat olla niin suuret, että kaikkien viestien edes pintapuolinen läpikäyminen ennakolta on käytännössä mahdotonta.

Eettinen vastuu julkaisijalla

Keskustelupalstojen ylilyönnit saattavat kuitenkin heikentää journalismin uskottavuutta laajemmin, jos holtittomasti vellova keskustelu vaarantaa suuren yleisön luottamusta myös toimituksen itsensä tuottamiin sisältöihin. Media-alalla onkin nähty tärkeäksi keskustelupalstojen valvonnan liittäminen osaksi journalismin eettistä itsesääntelyä, jotta toimitukselliset sisällöt erottuisivat edukseen sosiaalisessa mediassa. Eettiset käytännöt edellyttävät, että toimitus valvoo keskustelupalstoillaan käytävää viestintää. Toimituksen on puututtava epäasiallisiin sisältöihin poistamalla viipymättä tietoonsa saamat ongelmalliset viestit. Erityisen huolellisesti olisi valvottava lapsille ja nuorille suunnattuja verkkopalstoja.

Kaiken kaikkiaan verkkokeskustelun eettisissä ohjeissa korostuu lainsäädäntöä tiukempi julkaisijan vastuu nettiviestien sisällöstä. Lähtökohtana on, ettei tätä voida siirtää pelkästään kirjoittajille itselleen. Eettisiä periaatteita sovelletaan yhtä lailla ennakoon ja jälkikäteen valvottaviin verkkokeskusteluihin. Valvontavastuu saattaa ulottua myös keskustelupalstoille tarjottuihin verkkolinkkeihin. Keskustelujen ennakkomoderointi on suotavaa, mutta jälkimoderointikin sallitaan. Käytännössä omaksumallaan jälkimoderointi-käytännöllä toimitukset voivat ainakin selittää mahdollisten ongelmatilanteiden syntymistä.

Verkkokeskustelutkin ovat osa median julkaisuvapautta. Aivan kuten painettujen lehtien sisällöissä, toimituksella on itsenäinen valta päättää myös verkkoviestien julkaisemisesta ja julkaisematta jättämisestä. Keskusteluja saa moderoida vapaasti ja tarvittaessa myös yksipuolisesti.

Median oman uskottavuuden kannalta on olennaista, että yleisökeskustelun ja toimituksellisen aineiston välinen raja ilmoitetaan ja tunnistetaan selvästi joukkoviestimen verkkosivuilla. Keskustelijoiden pitäisi heti pystyä ymmärtämään keskustelupalstan luonne ja julkaisemisen pelisäännöt. Eettisesti perusteltua on myös kertoa keskustelijoille heidän juridisesta vastuustaan viestein kirjoittajina ja lähettäjinä. Sivuston ylläpitäjän pitäisi pystyä tunnistamaan keskusteluihin osallistujat, vaikka nimimerkin salliminen nähdäänkin tärkeäksi sananvapauden kannalta.

Tärkeä osa valvontaa on lisäksi se, että keskustelupalstan käyttäjät voivat ilmoittaa asiattomista viesteistä ja esittää niiden poistamista. Se että toimitus suhtautuu huomautukseen vakavasti, voidaan varmistaa sillä, että ilmoittaja saa asiasta kuittauksen. Eettisesti usein riittää, että asiattomiksi katsottavat viestit poistetaan kun niistä on saatu tieto, vaikka samalla keskustelujen valvontaa olisikin laiminlyöty.

Verkkokeskustelua käydään lehtiversioita selvästi lyhyemmällä aikajänteellä. Viesteissä onkin tarvittaessa pystyttävä nopeasti kommentoimaan toisten sanomisia ja täydentämään niiden sisältöjä. Keskustelupalstoja ei tulisi myöskään käsitellä kokonaisuutena, jossa julkaistuja viestejä on jälkikäteen liitetty yhteen. Yksittäisten viestien kirjoittajat eivät välttämättä edes tiedä aiemmin käydyistä keskusteluista tai viittaa siihen omissa kommentissaan. Asiattomiksi tulkittujen yksittäisten puheenvuorojen ohella perusteltua voi kuitenkin olla myös kokonaisen viestiketjun poistaminen tai yksittäisen kirjoittajan pääsyn estäminen keskustelupalstalle esimerkiksi IP-osoitteen pohjalta.

Koska kyse ei ole toimituksellisesta aineistosta, myös kirjoittajan vastinetyylinen oikeus omaan kannanottoon on mahdollista rajata verkkokeskustelujen ulkopuolelle. Automaattista oikeutta saada oma näkökanta julkaistavaksi lehden painetussa tai verkkoversiossa ei ole edes kärjekkään arvostelun kohteeksi joutuneella verkkokeskustelijalla.

Kun keskustelupalsta on julkinen toimintaympäristö, medially on jo lähtökohtaisesti oikeus käsitellä omassa uutistoiminnassaan verkkokeskusteluissa esiintuvia asioita. Tällaisesta mahdollisuudesta olisi kuitenkin avoimesti kerrottava jo ennakolta viestien lähettäjiille.

Verkkokeskustelujen järjestelyt

Seurantakäytännöt

Verkkokeskustelujen seurantakäytännöt vaihtelevat ja toiminnallisia vaihtoehtoja on useita. Useimmiten valvonnan hoitaa oma verkkotoimitus työvuorojensa oheistoimintana tai iltavuorona tekevän toimitussihteerien työnä. Myös lehden tietopalvelua on mahdollista tiettyinä vuorokauden aikana.

Osa toimituksista on ulkoistanut avoimen keskustelun, ja suunnitelmia sen lisäämiseksi on myös muilla. Esimerkiksi *Iltalehdessä* osa moderoinnista hoidetaan tuntityönä ja osa vapaaehtoisten moderaattorien avulla. *Aamulehdessä ja Etelä-Saimaassa* juttukommenttien moderointi toteutetaan konsernien eli maakuntalehtien sisäisenä yhteistyönä.

Länsi-Savossa viestien seuranta on monipolvinen järjestelmä. Päivisin keskustelujä seuraa verkkotoimittaja, minkä jälkeen seuranta jatkaa kulloinkin vuorossa oleva uutistoimittaja. Joskus saatetaan toimia ”kuka ehtii” –periaatteella, ja viestejä voi valvoa myös vuoropäällikkö tai toimitussihteerit. *Kalevassa* juttukommentteja valvoo verkkotoimitus ja avointa keskustelua ulkopuolinen yritys. Kalevan toimitus osallistuu myös avoimen *Juttutupa*-palstansa valvontaan ilmoitusten osalta ja tarkastelee toimintaa säännöllisesti esimerkiksi lukijanäkymän osalta. Avoimen keskustelun valvonnalle *Keskisuomalaisella* on oma erityinen käytäntönsä:

”Juttukommenttien ja avoimen keskustelun valvonnan hoitaa sama henkilö. Kun juttuja kommentoidaan, siitä muodostuu automaattisesti uusi keskusteluketju keskustelupalstalle. Kaikki juttukommentointi käydään keskustelupalstalla, vaikka ne näkyvät myös jutun perässä tuoreimpina kommentteina. Meillä ei ole enää mahdollista käydä täysin vapaata keskustelua, eli kukaan ei pysty itse aloittamaan keskusteluketjua valitsemastaan aiheesta. Kaikki keskustelu käydään juttuaiheista, kun lukijat kommentoivat toimituksen kirjoituksia.” KSMML

Yleisradiossa uutiskommentit avataan keskustelulle sen pohjalta, miten mielenkiintoiseksi toimitus itse kokee asian. Moderoinnin toteutus vaihtelee jossain määrin toimituksittain.

”Alueet päättävät itse, mitkä aiheet avataan keskustelulle. Poliisi- tai oikeusaiheisia uutisia ei kuitenkaan keskustelulle avata. Myös urheilutoimitus päättää itse, mistä uutisaiheista keskusteluartikkeli avataan ja hoitaa itse moderoinnin.” YLE

Uutis- ja ajankohtaispuolen uutisten moderointi on keskitetty Ylessä yhteen paikkaan, koska eri toimituksia on paljon. Uutis- ja ajankohtaispuoleen on perustettu vuoden 2012 alussa *yleisödeski*, jossa on tuottaja ja kaksi moderoijaa. Lisäksi esimerkiksi *Suora linja* -ohjelman toimitus elää vuorovaikutuksesta yleisön kanssa

avaa itse aiheita keskustelulle ennen kuin juttu itse on tehty. Keskustelua käytetään työkaluna jutun teolle, ja sieltä haetaan esimerkiksi kommentteja ja näkökulmia.

Moderoinnin säilyttäminen omana toimintana mahdollistaa sen, että toimitus tietää paremmin, mistä keskustellaan. Käytäntö antaa myös mahdollisuuksia saada juttuehdotuksia ja -ideoita keskustelujen kautta. Itse toteutettu moderointi oman työn ohella on yleinen käytäntö varsinkin jos juttuja on vähänlaisesti. Kyse on pitkälti resursseista ja niiden käytöstä. Käytäntö omaan moderointiin on vakiintunut ajan kuluessa. Toimituksissa ymmärretään, ettei keskustelujen moderointi ole mitenkään älyttömän järkevää ammattilaistoimittajan ajankäyttöä. Vaikka viime vuosina verkkotoimittajan tehtävä on muuttunut enemmän sisällöntuotantoon, moderointi on yhä pysynyt siinä rinnalla.

”Keskustelupalsta on kuitenkin vielä siinä määrin lapsenkengissään, joten jos palkattaisiin täysin erillinen henkilö sitä hoitamaan, tulisi se liian kalliiksi.” KSML

MTV:llä, jossa verkkokeskustelu käy vilkkaana, perustelee ostopalvelun käyttöä järkevämpänä vaihtoehtona kuin oman toimituksen väen työllistämistä moderointitehtäviin. Lisäksi omaa moderointia perusteltiin rikosoikeudellisella vastuulla, josta ”halutaan huolehtia talon sisäisesti”.

”Siitä [ennakkomoderoinnista] on etua, sillä siten voidaan olla varmoja ettei kommentteihin eksy asiattomia kommentteja” IS

Yleisradiossa itse toteutettua moderointia perusteltiin sillä, että keskustelu yleisön kanssa on tulevaisuuden journalismia. Keskustelulla itsellään on myös arvo sinällään, vaikkei se johtaisikaan mihinkään journalistiseen lopputuotteeseen.

”Toimituksellisessa mielessä on parempi, jos tämä työkalu on meidän omissa käsissämme. Teemme juttuja yhdessä lukijoiden kanssa. Haluamme pitää moderoinnista kiinni voidaksemme tarjota suomalaisille moniäänistä ja laadukasta keskustelua, sellaista jota on mukava lukea. Vaadimme toimittajilta laatua, kun he tuottavat sisältöä. Samalla tavalla vaadimme laatua myös keskustelijoilta.” YLE

Kalevassa harkittiin ulkoistamista myös juttukommenttien kohdalla, mutta ajatuksesta luovuttiin kun huomattiin että, että juttukommenteista saadaan paljon arvokkaita juttuvinkkejä yksittäisiin aiheisiin sekä suoraa palautetta yleisöltä. Suora kanava lukijoihin palvelee myös toimituksen ja lukijoiden vuorovaikutteisuutta. Juttukommenttien merkitys toimituksen kannalta koetaan tärkeämmäksi nimenomaan sisällöllisesti. Kuitenkin myös ulkopuolisia moderoijia on avoimen keskustelun osalta ohjeistettu tarkkailemaan mahdollisia juttuvinkkejä ja raportoimaan niistä toimitukselle.

Keskustelujen ohjeistus

Toimituksilla on verkkokeskustelulle pitkälti yhdenmukaiset säännöt ja toimintamallit. Vastauksissa korostettiin ohjeiden yksinkertaisuutta, yhtenäisyyttä ja selkeyttä. Sekä juttukommentit että yleisön mielipiteet mielletään keskustelunomaisiksi, eikä kovin paljon toisistaan eroavia ohjeita nähdä tarpeellisiksi tästäkään syystä. *Aamulehdessä* yleisöä on ohjeistettu kommentoimaan asiallisesti ja noudattamaan ”hyviä tapoja”. Vastaavasti moderoiijilla on hyvinkin yksityiskohtaisia ohjeita.

”Aika paljon on erikoistapauksiakin ollut, joita ei ole edes mieltä laittaa esille. Esimerkiksi moderoiijia on ohjeistettu olemaan joidenkin aihepiirein, kuten epämääräisten liikenneonnettomuuksien tai itsemurhan kuvaustietojen kohdalla erityisen tarkkana.” AL

Yleisökeskustelut ja oma juttumoderointi mielletään toiminnallisesti eri tavalla vaativaksi.

”Yleisölle ohjeet ovat kerrottu tiivistetysti, moderoiijille viitteet ja liitteet on avattu tarkemmin sekä valotettu ohjeita journalistiohjeisiin ylipäänsä. Yleisölle ohjeet ovat olennaisesti lyhyemmät, jotta perussäännöt tulevat selviksi.” LS

Ohjeistuksilla pyritään myös vierittämään vastuuta viestien sisällöstä ja sävystä itse keskustelijoille. Esimerkiksi kun *Ylen* avoimiin keskusteluihin myönnetään omat tunnukset, rekisteröitymisvaiheessa pitää raksia kohta ”Olen lukenut ja hyväksyn *YLE-passin* säännöt”. Kaikki toimitukset eivät välttämättä ohjeista yleisöä kirjallisina kirjoitusohjeina. Erillisten ohjeiden tarpeettomuutta perustellaan sillä, että kommentoiminen on rekisteröitymisen ja tunnistautumisen takana. Epäselvissä tilanteissa ja tarvittaessa käyttäjille on selvennetty moderoinnin toimintaa.

”Jos jokin yleisön kommentti hyllytetään, niin siitä voidaan olla yhteyksissä kirjoittajaan, ja selittää miksi näin on toimittu. Joskus myös yleisöltä on tullut kysymyksiä aiheeseen liittyen, esimerkiksi voiko jostain tietystä asiasta kirjoittaa.” IS

Keskustelijoiden rekisteröinti

Kyselyyn vastanneissa toimituksissa oli kahdenlaista, suunnilleen yhtä yleistä käytäntöä keskustelijoiden rekisteröinnissä. Osa edellytti sitä, osa ei. Niilläkin keskustelupalstoilla, joilla rekisteröintiä ei ehdottomasti edellytetty, toimitukset arvostivat sitä ja antoivat rekisteröityneille keskustelijoille omia etuja.

”Jos haluaa *premium*-käyttäjäksi, on mahdollisuus rekisteröityä, mutta kommentoidakseen se ei ole pakko” LS

Turun Sanomat perusteli omaa rekisteröimättömyys-linjaustaan halulla lisätä keskustelua. Rekisteröinnin vaatimisen ja siihen liittyvien lomakkeiden täyttämisen pelättiin vähentävän lukijoiden kiinnostusta osallistua keskusteluihin. Kynnystä osallistua keskusteluihin madaltaa myös nimimerkkien hyväksyminen keskustelijoilta.

Vain muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kyselyyn vastanneet toimitukset hyväksyivät nimimerkkien käyttämisen verkkokeskustelussa.

”Rekisteröitymisestä on käyty keskusteluja, mutta koska omalla nimellä esiintyminen ei sekään takaisi mitään, niin siitä on luovuttu.” ES

Rekisteröinti keskusteluihin voi tapahtua omalla ilmoituksella, mutta oikeaa nimeä tai muita henkilötietoja ei tarvitse välttämättä ilmoittaa. Toimitukset tuntuvat luottavan pitkälti keskustelijoiden omiin ilmoituksiin, sillä esimerkiksi pankkitunnuspohjaisia rekisteröintiä ei edellytetä. Oman sähköpostiosoitteen ilmoittaminen ja aktivointitekstiviestin tilaaminen omalla puhelimella on yleistynyt käytäntö. Rekisteröinti tapahtuu myös Facebook- tunnusten avulla.

”Monessa toimituksessa on käytäntönä verkkosivuilla täytettävä nettilomake. Tarvitaan nimimerkki, sähköposti ja käyttöehtojen hyväksyminen sähköisellä lomakkeella.” LS

Puhelinnumeron tai sähköpostiosoitteen edellyttämisellä haitataan valeprofiilin luomista. Lisäksi käyttäjää pystytään tarvittaessa jäljittämään paremmin. Rekisteröitymisen asianmukaisuus voidaan tarkistaa myös jälkikäteen. Esimerkiksi *Savon Sanomissa* verkkoon rekisteröityneitä käyttäjiä seulotaan asiakaspalvelussa ja tarkastetaan, ettei joukkoon ole eksynyt keksittyjä nimiä. *Keskisuomalainen* hyödyntää verkkokeskustelijoiden rekisteröinnissä levikkitietokantaansa. Rekisteröityjä tunnuksia valvotaan, koska levikkitietokantaan ei haluta väärennettyjä tietoja.

Moderojien ammattitaito

Missä määrin moderojilta edellytetään erityistä ymmärrystä verkkokeskustelujen ja oman työnsä luonteesta? Vastauksissa viitattiin journalismin ja journalismietiikan periaatteisiin, toimitusten moderointiohjeisiin, kollegiaalisiin keskusteluihin ja yhdessä tehtäviin julkaisupäätöksiin. Verkkoviestin julkaisemista verrattiin pitkälti yleisönosastokeskusteluihin. Useissa vastauksissa korostettiin moderoinnissa ”maalaisjärjen” käyttämistä.

”Kokemuksieni mukaan [moderoijien ammattitaito] ihan ok, totta kai toki sijainti tekee sen, että moderaattoreilla ei ole kunkin alueen asioista aina ihan täyttä käsitystä. ”Harmaan alueen” viestien osalta ei siis aina olla ihan kärryillä, että mikä keskustelun taso ja mikä tilanne kullakin alueella kulloinkin on.” ES

Moderoijat nähtiin verkkoviestinnän ammattilaisiksi, joiden päivittäisenä työympäristönä netti on. Useinkaan heiltä ei edellytetty erillistä koulutusta, vaan käytäntöjen omaksuminen liitetään osaksi verkkotoimintaan perehtymistä. Ostopalveluna moderoinnin hoitava *MTV* kuitenkin korosti moderaattoreille järjestettävän koulutuksen merkitystä.

”Tiimivastaava kouluttaa ja perehdyttää uudet työntekijät monessa vaiheessa. Aluksi uudet moderaattorit tutustutetaan verkkokeskustelun sääntöihin. Sitten

alkavat harjoitusvuorot, joissa tukena on aina kokeneempi moderaattori. Kokemuksen kartuttua uusi moderaattori voi alkaa työskennellä itsenäisesti. Tällä hetkellä moderoinnista vastaa yhdentoista henkilön tiimi. Moderaattoreilla on omat kirjalliset ohjeet työhönsä, mutta ohjeita ei haluta antaa julkisuuteen moderaattoreiden työrauhan takaamiseksi.” MTV

Moderoiijilla voi olla usean vuoden kokemus toiminnasta osana erityistä ”rinkiä”. Jos sen vakituisia jäseniä joudutaan paikkaamaan ulkopuolisilla henkilöillä, heille järjestetään lyhyt koulutus. Etukäteismoderointia harjoittava YLE mielsi oman vastuunsa suuremmaksi, kun julkaisupäätös tehdään erikseen jokaisen yksittäisen viestin kohdalla. Etukäteismoderoinnilla yhtiö on ottanut myös enemmän vastuuta keskustelusta. Tällöin vähemmän vastuuta jää keskustelijalle etenkin tilanteessa, jossa keskustelijoilta ei vaadita rekisteröitymistä tai tunnistetietoja.

Moderoiijat peilaavat yleisön lähettämiä kommentteja ja muita viestejä keskustelusta laadittuihin sääntöihin ja ratkaisevat itsenäisesti, mitkä lähetetyistä viesteistä saavat jäädä keskusteluun ja mitkä poistetaan. Rajanvedoista keskustellaan toimituksen sisällä aamu- ja viikkopalaverissa, tarvittaessa myös tilanne- ja tapauskohtaisesti.

”Muutama henkilö on vastuussa ja tilanteen mukaan voidaan miettiä, miten toimitaan. Jos viikonloppuna tulee jokin rajatapaus, niin esimies (päätoimittaja) katsoo ja päättää asian viikonlopun jälkeen.” IS

Nyrkkisääntönä usein on, että jos toimittaja epäilee yhtään jutun eettisyyttä tai ongelmallisuutta, on parempi jättää viesti julkaisematta.

”Meillä on ammattitaitoinen toimittajakunta, joka on mieluummin liian varovainen kuin ajaisi itseämme ongelmiin. Jos jonkin viestin kohdalla on epäröintiä, ei toimita itse, vaan siirretään vastuu jollekin suuremmalle, kuten uutispäällikölle.” LS

Verkkokeskustelujen toteuttaminen

Verkkokeskustelujen valvonta

Verkkokeskusteluja valvotaan pääsääntöisesti joko ennakoon tai jälkikäteen. Osassa vastanneita toimituksia on vallalla sekamuoto, jossa valvonta riippuu vuorokauden ajata. Joissakin keskusteluissa käyttäjät ovat luotettavuustasoltaan eri asemassa, ja rekisteröimättä käyttäjät ennakkomoderoidaan ja rekisteröityneet jälkimoderoidaan. Esimerkiksi *Kalevassa* rekisteröityneiden käyttäjien jälkimoderointi on kokeilu, jolla pyritään saamaan käyttäjät rekisteröitymään. *YLE:n* visiona on, että parin kolmen vuoden sisällä palvelussa voisi keskustella anonyymisti tai rekisteröityneenä nimellä tai nimimerkillä niin, että mitä parempi ja arvostetumpi keskustelija yhteisön ja plus-toimituksen mielestä on, sitä helpommin hän saisi oikeuden keskustella jälkimoderoidusti.

ENNAKKOMODEROINTI. Verkkokeskustelujen ennakkovalvontaa perusteltiin mahdollisuudella varmistaa keskustelun laatu ja asiallisuus ”kaikenlaiselta huutelulta”. Monessa toimituksessa on lisäksi osoittautunut loppujen lopuksi kuitenkin helpommin toteutettavaksi vaihtoehdoksi. Merkitystä on myös sillä, että käytäntö on Julkisen sanan neuvoston suosittama.

”Kaikki tarkistetaan ennakolta turvallisuussyistä, jotta mitään haitallista ei pääse hetkeksikään läpi”. ES

”Henkilökohtaisesti haluaisin, että keskusteluja voitaisiin moderoida myös jälkikäteen, mutta se on hankalaa. Keskusteluun saattaa jäädä pitkiäkin aikoja asiatonta tekstiä. Jälkimoderointi olisi verkonomainen tapa toimia, ja esimerkiksi Facebookissa on totuttu siihen, että asioita kerrotaan ja kommentoidaan suoraan. Valitettavasti meillä asiattomien kommenttien vaara on suuri.” AL

Ylellä nähdään ennakkomoderoinnista olevan hyötyä sekä toimitukselle että keskustelijoille ja keskustelun seuraajille.

”Jälkimoderoitu keskustelualue voi mennä äkkiä aikamoiseksi huutamiseksi. Ehkä käytäntömme on lähtenyt siitä, että lukijoiden viestit ovat olleet jo alun perin enemmän kommentointia kuin keskustelua. On oikeastaan hyvä, että juttukommenteja on moderoitu ennakoon. Silloin voimme avata aiheen kuin aiheen keskustelulle, oli se kuinka rankka tahansa”. YLE

”Viestejä on helpompi valvoa ennakolta. Ennakolta valvottaessa nettisivuille ei pääse läpi arveluttavia viestejä. Jos keskustelua valvottaisiin vasta jälkikäteen, asiattomat viestit ehtisivät tehdä tuhojaan sivuilla ennen kuin niitä ehdittäisiin poistaa.” TS

JÄLKIMODEROINTI. Jälkimoderoinnissa korostettiin luottamusta keskustelijoiden fiksuuteen ja rakentavaan ja hyvässä hengessä tapahtuvaan keskusteluun.

Jälkikäteistä valvontaa perusteltiin hyväksi valinnaksi erityisesti rekisteröityneiden käyttäjien kohdalla.

”Aikaisemmin kaikki juttukommenttimme olivat ennakkomoderoituja. Maaliskuun verkkouudistuksen myötä halusimme kokeilla lukijoidemme rekisteröitymishalukkuutta. Lisäksi halusimme nähdä, lisääkö se kirjoitushalukkuutta ja vireyttääkö se keskustelua, jos oman kommentin saa heti näkyviin. Länsi-Savolla ei ole ympärivuorokautista päivystystä, mutta toimituksessa katsottiin tärkeäksi, että keskustelu voi jatkua keskeytyksettä vuorokauden ajasta riippumatta. Kun kirjoittaja on rekisteröitynyt, on hän usein luotettava.” LS

Osa vastaajista korosti jälkimoderoinnissaan keskustelijoiden korostunutta juridista vastuuta. Etukäteismoderointi, jossa julkaistavien viestin valinta on toimitukselta konkreettinen teko, miellettiin jälkimoderointia vastuullisemmaksi toiminnaksi. Ehkä merkittävin perustelu jälkimoderoinnille oli kuitenkin toimitusresurssien niukkuus. Vastauksissa korostettiin avoimen keskustelun valvonnan työläyttä. Toiminta vaatisi jatkuvaa päivystämistä.

Jälkimoderoinnin valinnassa nähtiin tärkeäksi myös keskustelijoiden henkilökohtainen sananvapaus eli toimituksen jokaiselle tarjoama mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä mistä tahansa asiasta siihen etukäteen puuttumatta. Tällöinkin jälkimoderointi on välttämätöntä, jotta keskustelufoorumien ylläpitäjä välttyisi mahdollisesti lainvastaisen viestin ylläpidon aiheuttamasta rikosoikeudellisesta vastuusta. Jälkikäteen tapahtuva toimituksen seuranta täyttää myös vaatimuksen kohtuullisessa ajassa tapahtuvasta lainvastaisen viestin poistamisesta.

SEKAKÄYTÄNTÖ. Sekakäytännöstä käy hyvänä esimerkkinä *Kaleva*, jossa rekisteröityneet käyttäjät voivat ohittaa moderointijonon. Heidänkin kommenttejaan jälkimoderoidaan ja ne tulevat samaan näkymään muiden kommenttien kanssa. Moderointijonon ohittamismahdollisuus rekisteröitymällä on ”porkkana”, jolla pyritään siihen, että mahdollisimman moni rekisteröityisi virallisesti käyttäjäksi.

Merkitystä on myös sillä, mihin vuorokauden aikaan viestejä lähetetään. *Keskisuomalaisessa* on käytäntönä, että päivisin tarkastettavat viestit on jo ehditty julkaista. Kun toimittaja on paikalla, viestit tulevat suoraan palstalle ja ne moderoidaan vasta jälkikäteen. Toimittaja saa aikajärjestyksessä jonoon kaikki viestit, jotka hän sitten merkkää luetuiksi ja hyväksytyiksi tai vaihtoehtoisesti poistaa. Öisin ja viikonloppuisin illalla ja aamulla kun toimittaja ei ole töissä, viestit tulevat yhtälailla jonoon, mutta ne julkaistaan vasta kun toimittaja hyväksyy ne aamulla.

”Meillä oli ennakkomoderointi täysin noin vuoteen 2007, jolloin todettiin sen haittaavan liikaa keskustelujen etenemistä. Viestien hyväksymiseen kulunut aika (jopa puoli tuntia) hidasti keskusteluja huomattavasti. Tämän jälkeen siirryttiin aivan kokonaan jälkimoderointiin, mutta pian huomattiin, että yöaikana tarvitaan enemmän kontrollia. Tässä ratkaisussa viestit saivat olla julkaistuna

liian kauan ilman mitään valvontaa. Nykyinen käytäntö ehkäisee yöaikaista palstan *spämmäämistä*, mutta ei hidasta keskustelua päiväsaikaan. Meillä ole resursseja seurata palstaa niin aktiivisesti, että siirtyminen pelkästään jälkimoderointiin olisi mahdollista.” KSML

Seurannat ajankohdat

Verkkokeskustelujen jatkuva moderointi tapahtuu pääsääntöisesti päivisin yleensä klo 8-23 välillä ja useimmiten verkkovuoron aikana. *MTV:tä* lukuun ottamatta yövalvontaa ei nähdä tarpeelliseksi ja öisin lähetyt viestit julkaistaan ja moderoidaan jälkikäteen. Moderoinnin tarve voi olla tilannekohtaista ja seurannan aktiivisuus saattaa vaihdella satunnaisesti. Jos keskustelupalstojen aktiivinen seuraaminen koetaan jostakin hetkellisestä syystä tarpeelliseksi, seurantaa hoitavat myös toimitussihteerit. Esimerkiksi *Iltalehdessä* on keskustelufoorumien kävijä- ja viestitilastoista huomattu viikkaimpien ajanjaksojen keskittyvän juuri aktiivisesti moderoitaviin ajankohtiin. Moderaattorit tekevät työtä pidempiä jaksoja *Iltalehden* toimistolla sekä myös lyhempiä jaksoja etätyöskentelynä.

Valvonta voidaan myös automatisoida aktiivisen yleisön avulla.

”Jos esimerkiksi kymmenen eri IP-osoitetta käy merkkäämassa jonkin kommentin negatiiviseksi, se katoaa sivulta itsestään jo ilman moderojien toimia.” KA

Julkaistavien viestien valinta

Julkaistavien viestien valinnassa korostettiin viestien ja keskustelun asiallisuutta, laillisuutta ja ”hyvää tapaa”. Loukkaukset, kiroilut ja mainostaminen on kielletty. Myös Julkisen sanan neuvoston tulkitsemia eettisiä ohjeita noudatetaan. Yhteisenä tavoitteena on, että kaikki asialliset viestit julkaistaan ja esimerkiksi loukkaavat, solvaavat, rasistiset, väkivaltaan ja rikokseen kehotavat, herjaavat, tekijänoikeudelliset ongelmalliset tai muutoin laittomat viestit jätetään heti julkaisematta. Jos jokin kommentti sisältää linkin toiselle sivustolle, myös linkkien sisällöt tarkistetaan.

”Rasismi ja uhkailu raakataan tietenkin pois, mutta ns. ”harmaan alueen” viestien osalta olemme olleet mielestäni melko liberaaleja. Olemme käyneet keskustelua siitä, pitäisikö kaikenlainen jankkaaminen ja aiheen ulkopuolinen keskustelu linjata kovemmalla kädellä pois, mutta tämä ei ole oikein edennyt mihinkään.” ES

Juttuja koskevat yleisön kommentit yleensä julkaistaan jos ne liittyvät uutiseen ilman herjaavia sävyjä. Yksittäisten henkilöiden kommentoinnissa on oltava varovainen, ellei henkilö ole merkittävä vallankäyttäjä. Esimerkiksi päättäjiä arvostelu ja kriittinen keskustelu halutaan pitää mahdollisena.

”Esimerkiksi viestissä esiintyvät kirosanat saatetaan poistaa ja jättää viesti sen jälkeen luettavaksi aiemmassa muodossaan. Jos joku kuitenkin tahallaan *trollaa* tai haastaa riitaa, niin sitten asia on tietenkin eri. Käyttäjän viestihistoriaa katsomalla voi jo päätellä paljon.” YLE

Ylessä avataan erillinen keskusteluartikkeli, jossa tarjotaan toimituksen kannalta jokin kiinnostava näkökulma.

”Esitämme siellä kysymyksiä, joista haluamme ihmisten keskustelevan. Kaikissa viesteissä otetaan huomioon se, miten hyvin se sopii aiheeseen. Laatu on tässä mielessä suhteellinen käsite. Aiemmin emme perustelleet lukijoille mitenkään, mitkä artikkelit avattiin keskustelulle ja mitkä ei. Nykyään haluamme viedä sitä pidemmälle. Emme vain avaa jotakin aihetta keskustelulle, vaan alustamme sitä jollain tavalla, jotta siitä voisi olla apua toimittajalle. Se antaa myös keskustelijoille ymmärryksen, mistä puhutaan. Malli on onnistunut, sillä keskustelun määrä ja laatu on kasvanut. Keskusteluja on ollut mielekästä lukea.” YLE

Ennakkomoderoinnin puuttuminen mahdollistaa jo sinällään valinnan tekemättä jättämisen ja kaikkien lähetettyjen viestien julkaisemisen. Kuitenkin automaattisella ennakkomoderoinnin avulla voidaan karsia tiettyjä alatyylisiä ilmaisuja sisältäviä viestejä.

”Lähtökohtaisesti julkaisemme kaikki ja sitten valitsemme ne joita EI julkaista. Ei niinkään toisinpäin, jossa valittaisiin vain tasokkaimmat julkaistavat viestit.” KSML

Editointi

Yleisön lähettämien viestien julkaisemisessa lähtökohtana on, että viesti on kokonaisuudessaan julkaisukelpoinen. Viestejä ei pääsääntöisesti editoida, vaan julkaisukelvottomat jätetään kokonaan julkaisematta. Editointi ylipäätään mielletään erityisen työlääksi. Se veisi toimituksilta liikaa aikaa kaiken muun moderoinnin päälle.

Vaikka verkkoon jäävät viestit säilytetään alkuperäisessä muodossaan, paperilehdessä julkaistavia keskusteluviestejä usein kuitenkin editoidaan. Esimerkiksi *Kalevassa* halutaan pitää erillään editointi- ja moderointityö. Editointia tapahtuu vain siinä vaiheessa, kun kommentteja nostetaan paperilehteen. Lehdessä julkaistaan päivittäin mm. Juttutuvassa käytävää keskustelua, jolloin tehdään selkeästi journalistista työtä editointivaiheessa.

”Kommenteilla täytyy olla jokin syy tulla julkaistuksi, Ne täytyy lukea ajatuksella, ja jos niitä vielä muokattaisiin, se veisi aikaa. Emme voi kysyä kirjoittajalta, mitä hän on tarkoittanut. Korjaaminen voi mennä asian suhteen pieleen.” YLE

Kirjoittajien omien mielipiteiden editoimista ylipäättään vierastetaan. Siinä on kysymys sisältöön puuttumisesta.

”Jos viestiä lähdetään editoimaan paljon, se ei ole enää sama viesti, jonka lukija lähetti eikä vastaa hänen mielipiteitään” TS

Esimerkiksi *Aamulehdessä* journalistinen työ yleisökommenteissa ei ole mielletty tarkoituksenmukaiseksi. Editoinnin pelätään johtavan toimitusta ”suohon”, ja mahdollisia vastakommentteja jouduttaisiin miettimään entistä pidempään. Viestejä saatetaan kuitenkin muokata pieniltä osiltaan, esimerkiksi poistamalla kirosanoja. Lähtökohta on kuitenkin se, ettei viestejä muokata. Joko kommentti kelpaa sellaisenaan tai ei ollenkaan. Toimittajia on ohjeistettu jättää epäilyttävät viestit mieluummin julkaisematta. Käytäntö on käyttökelpoinen myös työajan käytön ja selkeän julkaisulinjan kannalta.

Jälkikäteinen viestien poistaminen

Kuten julkaisematta jättämisessäkin, myös jälkikäteen tapahtuvassa viestien poistamisessa asiattomuus on yleinen peruste. Poistamisen syynä voi olla myös riidan haastaminen, *trollaaminen*, tunnistettaviin henkilöihin kohdistuvat loukkaukset tai keskusteluohjeiden vastainen asiaton sisältö. Viestien poistamisessa saatetaan tarvita myös erityistä pelisilmää.

”Joskus moderaattorit eivät ole jonkin asian suhteen aivan kärryillä tietyn paikkakunnan osalta ja pienemmillä paikkakunnilla esimerkiksi jonkin onnettomuuden uhrin nimen vihjaileminen on paljon tunnistettavampaa kuin esimerkiksi kaupungissa” ES

Merkittävä apu asiattomien viestien havaitsemiselle on yleisölle tarjottu mahdollisuus ilmoittaa niistä. Keskusteluista saatujen ilmoitusten perusteella toimitus joko poistaa viestejä tai jatkaa niiden julkipanoa. Jos viesti poistetaan, toimituksen sisällä todetaan vain vahingon tapahtuneen. Jos viestien sisältö on erityisen härskiä, voidaan poistaa mahdollisesti koko viestiketju.

”Joskus jonkin aiheen keskustelussa on vaikea osoittaa yhtä yksittäistä siihen liittyvää viestiä. Olemme joutuneet laittamaan keskustelun kiinni siitä jutusta kokonaan.” AL

Poistamiskynnys verkossa mielletään toimituksissa hyväksymiskynnystä korkeammaksi. Tilannetta verrataan toimituksen tuottamaan verkkojuttuun, jota ei virheen takia poisteta, vaan juttuun lisätään maininta sen sisältämästä virheestä.

”Siihen emme ole menneet, että muokkaisimme viestiä, jos vahingossa on päässyt läpi kommentti, jonka ei olisi saanut päästää läpi. Ilmoituksia asiattomista viesteistä tulee meille jonkin verran, mutta usein kyse on mielipide-eroista. Yksi ajattelee asiasta eri tavalla kuin toinen, ja se ei riitä viestin poistamisperusteeksi.” YLE

Ilmoitus lähettäjälle

Useinkaan viestien poistamisesta ei lähetetä kirjoittajalle erillistä ilmoitusta. Useimmiten asiasta kerrotaan sivustolla näkyvällä ilmoituksella: ”viesti poistettu ylläpitäjän toimesta”. Lähtökohtana usein on, että jos sopimatonta viestiä ei julkaista, asiasta ei tarvitse olla lähettäjäänkään erityisesti yhteydessä. Toimitukselta puuttuvat myös lähettäjän yhteystiedot, jos keskustelijoilta ei ole edellytetty rekisteröitymistä. Joissakin tapauksissa toimitus voi osallistua keskusteluun sivustolla, jos keskustelu on lähdössä toistuvasti huonoon suuntaan.

”Tyypillinen tapaus on esimerkiksi sellainen, jossa toimitus on harkinnut, ettei julkaise rikosuutisessa osallisten nimiä tai tunnistetietoja. Sitten kommentteihin ja keskusteluun alkaa tulla viestejä, joissa näitä tietoja julkistetaan. Viestit poistetaan, mutta usein hetken päästä tuleekin taas uusia samanlaisia kommentteja. Tällöin lähetämme toimituksen tunnuksella palstalle viestin, että poistetut viestit ovat sisältäneet osallisten nimiä emmekä julkaise niitä palstalla. Emme harrasta siis henkilökohtaista viestintää lähettäjien kanssa, ellei ala olla kysymys jo kirjoituskiellosta.” KSML

Viestien poistamisesta ilmoitetaan sivustolla yleisesti, mutta syytä poistamiselle ei pääsääntöisesti tällöinkään eritellä.

”Jos suljemme koko keskustelun jostakin jutusta, niin yleensä panemme juttuun, että tämän jutun kommentointi on suljettu”. AL

Viestien poistaminen siitä vain ilmoittamalla voi olla kuitenkin erityisen ongelmallista, jos viesti on osa keskusteluketjua. Toimimiseen tällaisessa tilanteessa pitäisi saada *Ylen* mukaan yhtenäisempi linja. Nyt tilanne on *Ylessä* sellainen, että jos kyseessä on yksittäinen kommentti, ja se poistetaan, poistosta ei jää jälkeä. Jos se on osa keskusteluketjua, johon on tullut vastauksia, poistetun viestin tilalle tulee teksti siitä, että viesti on poistettu ylläpidon toimesta.

”Ilmoitusviestistä voi tulla keskustelijoille kuva, että jotakin kamalaa on tapahtunut, kun ylläpitäjäkin on puuttunut asiaan. Viestin lähettäjä on saattanut kuitenkin vain keskustella aiheen vierestä.” YLE

Asiasta jälkikäteen kysyttäessä poistamisen perusteet kyllä kerrotaan viestin lähettäjälle.

”Jos joltain henkilöltä tulee paljon asiattomia viestejä joita ei voida hyväksyä, päätoimittaja selittää hänelle, miksi lehti ei voi hyväksyä viestejä.” IS

”Joskus keskusteluun tulee kysymyksiä, miksi jonkun kommentti on poistettu välistä. Tällöin toimitus laittaa yksityisviestillä tiedon jos on tarve.” SS

Myöskään asiattomasta viestistä ilmoittava henkilö ei saa välttämättä erityistä viestiä. Lähetä-napin painamisen jälkeen hän ohjautuu takaisin keskustelujen etusivulle.

Keskustelusta poissulkeminen

Epäasiallisten viestien lähettäjältä voidaan periaatteessa evätä pääsy verkkokeskusteluun. Tämäntapainen häiriökäyttäytyminen on ollut toimitusten omien kokemusten mukaan harvinaista. Poissulkemisen tarve ylipäättään arvioitiin vähäiseksi, kun epäasiallisten viestien läpimeno ja julkaiseminen ei ole todennäköistä. Varsinkin jos viestit käsitellään ennen niiden julkaisemista verkkosivustolle, epäasiallisen lähettäjän viestejä ei tarvitse julkaista ollenkaan. Kirjoituskielto annetaan aluksi usein määräaikaisena, mutta se voi muuttua pysyväksi, mikäli häiritsevä toiminta jatkuu samana. Päätoimittajalla on usein päätösvalta asiassa. Toimitusta on saatettu informoida häiriökäyttäytyjästä.

Toimituksilla ei ole useimmiten mitenkään erityisen jyrkkää linjaa näissä asioissa. Kun asiasta on huomautettu viestien lähettäjille, ongelmakin on ratkennut eikä asiaan ole tarvinnut palata.

Karsiminen edellyttää lähettäjän tunnistamista ja esimerkiksi palvelun käyttäjäksi rekisteröitymistä. Karsiminen on mahdollista toteuttaa myös viestien lähettäjän IP-osoitteen pohjalta, vaikka esimerkiksi *Etelä-Saimaassa* arveltiin, että IP-osoitteeseen perustuva *bannaaminen* voisi sekin olla jonkinlainen sudenkuoppa.

Osallistumisoikeuden epääminen vaatii useimmiten systemaattista häiriökäyttäytymistä. Lisäksi kirjoittajan viestihistorian pohjalta voidaan arvioida, onko kyseessä yksittäinen häiriöviesti vai syyllistyykö kirjoittaja jatkuvasti asiattomaan kirjoitteluun. Lainvastaiseen kirjoitteluun puututaan tiukasti. Esimerkiksi väkivaltaan kehottavat viestit tai tappouhkaukset usein päättyvät poistoihin ja käyttäjän sulkemiseen ulos foorumilta.

”Nimimerkin pääsy voidaan estää sivustolle. Sivustolle rekisteröityään puhelinnumeron avulla, jolloin myös kyseinen puhelinnumero saa eston verkkokeskusteluun. Uudelleen rekisteröityminen on hankalampaa, koska häirikön täytyy hankkia uusi puhelinnumero. Tämä vaatii jo jonkin verran vaivannäköä.” MTV

Turun Sanomissa moderoinnit ovat oppineet tarkkailemaan, jos joiltakin nimimerkeiltä tulee usein epäasiallisia kommentteja, jolloin niihin osataan kiinnittää erityistä huomiota. Nimimerkkikikkailu mahdollistaa kuitenkin pitkäaikaisemmän kissa-hiirileikin.

”Kun annetaan nimimerkille kirjoituskielto ja sama ihminen luo meille uuden nimimerkin, niin emme sille mahda enää mitään. Tätäkin voidaan toisin vähän tarkkailla ja uusillekin nimimerkeille voidaan asettaa nopeasti kirjoituskielto. Viimeisen vuoden aikana tällaisia kirjoituskieltoja tuli jaettua urakalla. Henkilö häiriköi palstan muita keskustelijoita ensin nimimerkillä ”ykkönen” ja sai kirjoituskiellon. Sitten hän rekisteröityi ”kakkosena” ja myöhemmin ”kolmosena” ja niin edelleen.” KSML

Yleisön tekemät ilmoitukset

Kaikki kyselyyn vastanneet toimitukset olivat järjestäneet verkkokeskustelunsa siten, että yleisöllä on mahdollisuus ilmoittaa toimitukselle havaitsemastaan epäasiallisesta sisällöstä juttukommenttien kohdalla ja avoimessa keskustelussa. Yhteistyö nähtiin toimivaksi. Lisäksi yleisöltä saattoi tulla sähköpostiviestejä poistopyynnöistä. Ainoastaan *Yleisradion* avoimessa keskustelussa, *Karjalaisessa ja Warkauden Lehdessä* ei lähetetty lähettäjälle vahvistusta asiattoman sisällön ilmoittamisesta. Kuittaus tapahtuu käytännössä automaattisesti, eikä se sellaisenaan välttämättä takaa, että toimitus olisi edes lukenut saamansa ilmoituksen. Varsinkaan mahdollisista seuraamuksista ei erikseen informoida huomauttajaa.

”Lähettäjä saa vahvistuksen ilmoituksestaan, mutta ei siitä, olemmeko lukeneet sen vai ei. Vahva ymmärrys minulla on, että palvelu tehtiin tällaiseksi juuri Journalistin ohjeiden linjauksen vuoksi.” YLE

”Ilmoittajalle tulee klikkauksen jälkeen ruudulle ”Ilmoitus asiattomasta viestistä on vastaanotettu. Kiitos aktiivisuudestasi.” -viesti. Jos moderaattori on samaa mieltä ilmoittajan kanssa, viesti poistetaan. Varsinaisesta poistamisesta ei lähetetä viestiä ilmoittajalle.” MTV

”Lähettäjä saa viestin, että hänen ilmoituksensa on vastaanotettu, mutta ei tietoa siitä, poistetaanko asiattomaksi ilmoitettu sisältö vai ei.” TS

Karjalainen perustelee kuittauksen puuttumista teknisillä rajoitteilla ja tarvittavan automaation puuttumisella järjestelmässä. Tieto lähettäjistä ja viestistä jää joka tapauksessa kuitenkin toimitusjärjestelmän muistiin.

Julkaisuongelmat

Verkkokeskustelujen julkaisemisen liittyvät ongelmat voivat olla teknisiä tai johtua eri moderointijärjestelmien välisistä näkemyseroista. Myös tuhtunut yleisöpalautteiden julkaisemattomuudesta aiheuttaa ylimääräistä työtä toimituksissa. Ongelmaksi koetaan riittämättömistä toimitusresursseista aiheutuvat viiveet kommenttien julkaisemisessa ja tästä uhkaava keskustelujen tyrehtyminen. Keskustelijat saattavat muuttua hyvinkin kärsimättömiksi odotellessaan omien kommenttiensa julkaisemista.

Myös rajanveto julkaistavien ja julkaisemattomien viestien välillä saattaa olla ongelmallinen, vaikka moderointilinjan pitäisi olla yhtenäinen. Moderointikäytännöt ovatkin usein esillä toimitusten viikoittaisissa palavereissa. Esimerkiksi *Kalevassa* myönnetään, että yli 2000 päivittäisen lukijaviesteistä seulan läpi voi päästä jotain, jota ei olisi ollut syytä julkaista. Myös *Iltalehdessä* kaikkia 8000 päivittäistä viestiä ei ehditä mitenkään lukea reaaliajassa. Vaikka ylilyönnit ja laittomuudet poistetaan heti kun ne havaitaan, sisällöllisesti törkeitä viestejä saattaa silti jäädä moderaattoreilta huomaamatta.

”Kirjoittaja on voinut joutua ”jäähyllle” ja häneltä on evätty määräajaksi oikeus kommentoida tai osallistua keskusteluihin. Syynä on ollut esimerkiksi henkilökohtaisuuksiin meneminen. Toimituksen linja koetaan tässäkin asiassa tavallista tiukemmaksi. Sananvapauteen kuuluu myös vastuu myös yleisön osalta. Viimeisin esimerkkitapaus joka hyllytettiin, halusi ilmeisesti purkaa enemmänkin vain omaa pahaa oloaan, kuin ottaa osaa keskusteluun.” IS

Esimerkiksi *Savon Sanomissa* ongelmia on vähentänyt luopuminen nimettömien viestien julkaisemisesta. Jokainen kirjoittaa omalla etu- ja sukunimellään. Ennakkomoderointi lisää toimitusten työtä ja resurssipaineita, mutta vastaavasti välttää ongelmallisten viestien julkaisemiselta.

Myös *Yleisradiossa* on huomattu, miten vaikeaa on pitää moderointilinja yhtenäisenä ympäri taloa, jossa moderoijakin on paljon. Keskustelijoiden ei pitäisi tuntea joutuneensa eri tavalla kohdelluksi riippuen siitä, kuka viestejä on moderoinut. Viestien poistaminen synnyttää verkkokeskustelijoiden keskuudessa sensurointia koskevia huhuja ja epäilyjä. Yksittäisten moderaattorien nimiä ei useinkaan haluttu kertoa julkisuuteen juuri työrauhan säilyttämisen vuoksi.

”Vaikka viestejä poistetaan, niitä lähetetään aina lisää, ja sama käyttäjä saattaa lähettää useitakin viestejä. Mukana saattaa olla kommentteja, joiden asiattomuudet on ”piilotettu” tekstiin hyvin, ja moderaattorien täytyy olla todella tarkkana. Nimimerkin suojissa joidenkin käyttäjien tulee kirjoiteltua mitä sattuu.”
MTV

Viivästymistä koskevia valitusviestejä tulee varsinkin yöajan jälkimoderoinnista kun ihmiset odottavat aamuisin palstan avautumista. Varsinkin jos on tapahtunut jotain suurta, keskustelupalsta ei ehditä välttämättä avata heti aamulla eikä moderoida yöajan viestejä. Kun yöllä lähetettyjen viestien julkaiseminen voi venyä jopa puoleen päivään, kirjoittajat alkavat ihmetellä, onko viesti poistettu kokonaan vai onko niitä vielä paljonkin jonossa.

”Päivällä ei ole ennakkomoderointia, ja eteen voi tulla kaikenlaista asiatonta, ihmisten keskinäistä kiistelyä ja kinastelua. Moderointilinjan löytäminen näissä tapauksissa on todella vaikeaa, koska viestit kasautuvat hyvin nopeasti ketjuiksi. Esimerkiksi viestiketjuun voi joku kirjoittaa jotain todella asiatonta, mutta ennen moderointia tuon viestin perään ilmestyykin useita asiallisia viestejä. On vaikea päättää, poistetaanko koko ketju vaiko vain yksittäinen asiaton viesti välistä, jolloin taas ketjun muut viestit jäävät irrallisiksi.” KSML

Oman ongelmansa voi syntyä toimituksen itselle asettamista haasteista. Keskusteluja voitaisiin ryhtyä hyödyntämään toimituksellisenä työkaluna. Tällöin toimittaja, joka on aiheen päällä, alkaisi itse moderoida keskustelua ja osallistuisi itse aiheesta käytävään keskusteluun.

Verkkokeskustelujen lisäarvo

Yleisön lähettämät verkkoviestit eivät välttämättä tuo lisäarvoa toimitustyöhön, eivätkä varsinkaan jos keskustelut jäävät vähäisiksi. Samat henkilöt saattavat kommentoida toistensa juttuja. Joskus joku satunnainen kulkija saattaa tulla mukaan ja kirjoittaa jotain älytöntä. Toisaalta myönnettiin, että toimitukset voisivat itsekin vaikuttaa keskustelun vilkkauteen niitä ohjaamalla

”Heittämällä omia kommentteja keskustelija voisi auttaa kehittymään. Tällä hetkellä resurssit kuitenkin menevät juttujen tekemiseen. Pyrimme enemmän sitä kautta kasvattamaan kävijämäärää verkkosivuilla ja siten hyötymään yleisöstä.” SS

Keskusteluviestien julkaisemisen nähtiin synnyttävän yhteisöllisyyttä tarjoamalla paikan julkiselle keskustelulle. Keskustelijat tietävät, että palstalta löytyy samanhenkisiä tai yhteisessä tilanteessa olevia tyyppejä. Keskustelujen kautta toimitukset pystyvät saamaan palautetta omasta toiminnastaan, virheitä koskevia ilmoituksia ja hyödyllisiä juttuvinkkiehdotuksia.

”Yleisön juttukohtaisista kommenteista keskustellaan toimituspalavereissa. Kommentointi saattaa tuoda hyvän mielen yksittäiselle toimittajalle. Kommentoidummat jutut ovat yleensä eniten ja pisimpään luettuja juttuja.” LS

”Yksittäisistä kommenteista voi olla hyötyä varsinkin nopeissa uutistapahtumissa. Niistä tulee lisätietoa jopa itse uutiseen. Joskus ne käynnistävät jopa jatkojutun tekemisen.” AL

- Mikäli jokin keskustelu on oikein ryöpsähtänyt, niistä on saatettu tehdä lisä uutisia ja sitä kautta aihetta on pidetty pinnalla pidempään kuin mitä aihe itsessään ehkä antaisi eväitä. Viestejä pyritään seuraamaan aiempaa tarkemmin. Sieltä saadaan uutisvinkkejä ja uusia tulokulmia asioihin.” ES

Merkitystä on myös sillä, että keskustelut jo sinällään kasvattavat verkkosivujen kävijämääriä. Samalla kun yleisön lähettämät viestit lisäävät keskustelua juttujen ympärillä, ne myös paljastavat, mistä aiheista kannattaa tehdä lisää juttuja. Lukijoita kiinnostaa, mitä mieltä toiset ovat asioista. Hyvä keskustelu voi tuoda paljonkin lisäarvoa ja keskustelua voidaan käyttää juttujen pohjana tyyliin ”näin meidän nettikeskustelijat ajattelevat asiasta X” tai ”tätä lukijamme ihmettelevät”.

Keskustelujen lisäarvoa vähentää jos kommentoinnin mahdollisuutta joudutaan joistakin syistä rajoittamaan. Esimerkiksi *Helsingin Sanomissa* on jouduttu rajoittamaan kommentoitavissa olevien uutisten määrää keskustelujen hallittavuuden ja valvonnan takia.

LIITTEET

Journalistin ohjeet: Yleisön tuottama aineisto tiedotusvälineiden verkkosivuilla

Tämä liite on laadittu Journalistin ohjeiden täydennykseksi. Liitteen painoarvo ja velvoittavuus ovat samanlaisia kuin Journalistin ohjeilla. Liite sitoo kaikkia Julkisen sanan neuvoston taustayhteisöjen jäseniä ja muita perussopimuksen allekirjoittajia. Liite ja muutokset siihen vahvistetaan Journalistin ohjeiden tavoin yksimielisesti JSN:n kannatusyhdistyksessä.

Liitteen erityisluonteella halutaan korostaa eroa Journalistin ohjeisiin, jotka koskevat toimituksellista sisältöä. Sillä tarkoitetaan toimituksen laatimaa, tilaamaa, käsittelemää sekä journalistisin perustein julkaistavaksi valitsemaa tai journalistisesti korostamaa aineistoa. Liite koskee yleisön tuottamaa sisältöä tiedotusvälineiden ylläpitämällä verkkosivuilla. Sitä ei pidetä toimituksellisena aineistona.

Neuvosto ja puheenjohtaja voivat käsitellä toimituksen toimintaa yleisön tuottamaa aineistoa sisältävien verkkopalstojen ylläpitäjänä vain niiltä osin, onko toimitus noudattanut liitteen periaatteita. Liitteen periaatteita sovellettaessa ennako- ja jälkimoderoituja yleisön verkkopalstoja käsitellään samanarvoisesti.

Liitteeseen on päädytty myös tarkoituksenmukaisuussyistä. Journalistin ohjeita on uudistettu 6-13 vuoden välein. Verkkomaailma muuttuu ja kehittyy erittäin nopeasti. Liitettä voidaan sen erityisluonteen vuoksi muuttaa avaamatta Journalistin ohjeita.

1. Toimituksen tulee seurata verkkosivujaan sekä pyrkiä estämään yksityisyyden suojaa ja ihmisarvoa loukkaavien sisältöjen julkaiseminen. Syrjinnän lisäksi ihmisarvoa loukkaavat esimerkiksi väkivaltaan yllyttävät sekä yksilöön tai kansanryhmään kohdistuvat vihaa lietsovat sisällöt.
2. Toimituksen tulee viipymättä poistaa sen tietoon tulleet ihmisarvoa ja yksityisyyden suojaa loukkaavat sisällöt.
3. Lapsille ja nuorille suunnattuja verkkopalstoja on valvottava erityisen huolellisesti.
4. Yleisölle on varattava mahdollisuus ilmoittaa toimitukselle asiattomasta sisällöstä niin, että ilmoittaja saa siitä vahvistuksen.
5. Yleisölle varattujen palstojen ja toimituksellisen aineiston raja on pidettävä selvänä tiedotusvälineiden verkkosivuilla.

Liite hyväksytty JSN:n kannatusyhdistyksen kokouksessa 5.9.2011. Liite tulee voimaan 1.10.2011, paitsi kohta 4, joka tulee voimaan viimeistään 1.12.2011.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) ja hallituksen esitys HE 54/2002

2 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 2) *verkkoviestillä* radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä;
- 6) *verkkojulkaisulla* julkaisijan tuottamasta tai käsittelemästä aineistosta aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti;

Verkkoviesti

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdassa määriteltäisiin verkkoviestin käsite. Sillä tarkoitettaisiin radioaaltojen, sähköisen viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä. Tietyntyypinen verkkoviestien kokonaisuus muodostaisi erityistapauksen eli aikakautiseen julkaisuun rinnasteisen verkkojulkaisun.

Verkkoviestin määritelmä sisältäisi yhtäältä viestintäteknikkaan ja toisaalta joukkoviestintään viittaavan osan. Joukkoviestinnän näkökulmasta lain tarkoittamia verkkoviestejä olisivat vain yleisön saataville toimitetut viestit.

Ehdotetun lain soveltamisalan ja verkkoviestin käsitteen kannalta ratkaisevaa olisi määritelmän joukkoviestintään viittaava osa eli se, että viesti on toimitettu yleisön saataville. Lakiehdotuksen tarkoittamia verkkoviestejä olisivat siten paitsi televisio- ja radio-ohjelmat myös kaikki sähköisen tietoverkon palvelinten yleisölle avoimet sivut tai tiedostot. Verkkoviesti voisi olla myös esimerkiksi puhelimen avulla kuunneltava äänite. Verkkoviestejä olisivat myös yleisölle avoimissa keskustelu- ja uutisryhmissä suullisesti tai tekstinä esitetyt puheenvuorot. Ehdotuksessa tarkoitettuja verkkoviestejä olisivat myös sellaiset viestit, joita ei varsinaisesti ole toimitettu yleisölle, mutta joiden osoitteesta tietoverkossa samoin kuin viestin sisällöstä yleisö voi erilaisten hakuohjelmien avulla saada tiedon.

Verkkojulkaisu

"Verkkojulkaisulla" tarkoitettaisiin aikakautisen julkaisun tapaan yhtenäiseksi laadittua verkkoviestien kokonaisuutta, jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti. Määritelmä osoittaa, että verkkojulkaisu vastaisi sähköisessä tietoverkossa aikakautista julkaisua. Ehdotetun lain kokonaisuudessa tätä vastaavuutta osoittaisi myös se, että molemmilla tulisi ehdotetun 4 §:n mukaan olla määrättyä vastaava toimittaja. Verkkojulkaisun ja edellä 2 kohdassa tarkoitettun verkkoviestin välinen suhde määräytyisi siten samaan tapaan kuin aikakautisen julkaisun suhde 4 kohdassa tarkoitettuun yksittäiseen tallenteeseen. Verkkojulkaisulle olisi ominaista sen julkaisemisen säännöllisyys ja yleisön tunnistettavissa olevan kokonaisuuden osien yhteys toisiinsa ("jota on tarkoitus julkaista säännöllisesti"). Näin ollen verkkojulkaisulle on tyypillistä juuri sen rinnasteisuus aikakautiseen julkaisuun.

Verkkojulkaisussa on kyse kokonaisuudesta, jonka osat on julkaisijan toimesta laadittu samalla tavalla yhteenkuuluviksi kuin esimerkiksi sanomalehden sivut ja joka voidaan rinnastaa aikakautiseen julkaisuun. Tyypillinen esimerkki verkkojulkaisusta onkin sanomalehden verkkoversio. Verkkojulkaisuna ei puolestaan pidettäisi esimerkiksi tietoverkossa olevia reaaliaikaisia keskusteluryhmiä sellaisinaan, koska niitä ei erikseen laadita yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Samoin olisi arvioitava muitakin tilanteita, joissa kyse

on vain tilan tarjoamisesta muualta tuleville viesteille ilman, että niistä laaditaan aikakautiseen julkaisuun rinnastettava kokonaisuus. Toisaalta esimerkiksi keskustelupalsta saattaa liittyä verkkojulkaisuun sillä tavoin kiinteästi, että sitä on pidettävä kyseisen kokonaisuuden yhtenä osana.

3 § Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Suomessa harjoitettavaan julkaisu- ja ohjelmatoimintaan. Toimintaan, jossa huolehditaan pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistamisesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta, sovelletaan vain 17–20 ja 22 §:ää.

Soveltamisala

Ehdotetun 3 momentin mukaan lakia ei kokonaisuudessaan sovellettaisi myöskään sellaiseen toimintaan, jossa huolehditaan pelkästään julkaisun tai verkkoviestin teknisestä valmistuksesta, lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta. Säännöksellä suljettaisiin pääosiltaan lain soveltamisalan ulkopuolelle sellainen toiminta, jolla ei yleensä vaikuteta yleisön saataville toimitettavan viestin sisältöön. Viestintätekniisten järjestelmien ylläpito, hoitoa ja muuta sellaista pelkästään tekniikkaan liittyvää toimintaa, joka mahdollistaa julkaisu- ja ohjelmatoiminnan harjoittamisen, ei olisi pidettävä ehdotetun 2 §:n 1 momentin 7 ja 8 kohdassa tarkoitettuna julkaisu- tai ohjelmatoimintana.

Myös ehdotetun 3 momentin mukaiseen toimintaan sovellettaisiin kuitenkin joitakin, momentissa yksilöityjä lain säännöksiä. Tällaisia säännöksiä ovat ehdotuksen 7 § (verkkoviestin tunnistamistietojen tallentaminen), 18 § (verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttaminen), 19 § (verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräys), 20 § (verkkoviestin jakelun keskeyttämisoikeus), 21 § (toimivaltainen tuomioistuin), 22 § (julkaisun takavarikko) ja 24 § (menettämisseuraamus ja verkkoviestin hävittämismääräys). Julkaisutoiminnan harjoittajan eli julkaisijan käsitettä ei ole ehdotuksessa erikseen määritelty. Julkaisutoiminnan harjoittajana pidetään sitä, joka viime kädessä päättää julkaisun tai verkkoviestin julkaisemisesta eli viestin toimittamisesta yleisön saataville. Ohjelmatoiminnan harjoittajana pidetään vastaavasti sitä, joka viime kädessä päättää ohjelman toimittamisesta yleisön saataville omistamillaan tai käytössään olevilla viestintävälillä. Tähän nähden julkaisun tai verkkoviestin pelkästä teknisestä lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta huolehtimisessa on kysymys joko julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan tekemien päätösten muodollisesta täytäntöönpanosta tai viestintätekniisten järjestelmien tarjoamisesta julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan käyttöön.

Julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajana pidetään näissä tilanteissa sitä, joka toimittaa verkkoviestin yleisön saataville käytettävissä olevan palvelimen tai muun vastaavan laitteen avulla. Palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjä voi toisaalta asettua myös julkaisu- tai ohjelmatoiminnan harjoittajan asemaan. Tästä olisi kysymys esimerkiksi silloin, kun palvelimen tai muun vastaavan laitteen ylläpitäjä muokkaa laitteensa avulla yleisön saataville toimitettavat verkkoviestit. Tällöin laitteen ylläpitäjä ei enää huolehdi verkkoviestin pelkästä teknisestä lähettämisestä, välittämisestä tai jakelusta.

12 § Rikoksen tekijän ja osallisen vastuu

Yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaa se, jota rikoslain ([39/1889](#)) mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Rikoksen tekijän ja osallisen vastuu

Yleisön saataville toimitetun tiedon, mielipiteen tai muun viestin sisältöön perustuvasta rikoksesta vastaisi ehdotuksen mukaan se, jota rikoslain osallisuutta koskevien säännösten mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena. Pykälä korvaisi painovapausslain ja radiovastuulain vastaavat rikoslakiin viittaavat säännökset. Rikoksen tekijän ja siihen osallisen vastuuta koskevan pääsäännön osalta ehdotus vastaa nykyistä sääntelyä. Ehdotettu pykälä on kuitenkin sanonnaltaan nykyaikaisempi ja se koskee välineneutraaliuden periaatteen mukaisesti kaikkia yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvia rikoksia siitä riippumatta, millaista viestintävälinettä tai tekniikkaa rikoksen tekemisessä on käytetty.

Julkaistun viestin sisältöön perustuvista rikoksista säädetään rikoslaissa ja muussa rikosoikeudellisessa lainsäädännössä. Viestinnän sisältöön perustuvia esittämis- ja levittämistä rajoituksia on myös kuvaohjelmien tarkastamisesta annetussa laissa. Keskeisimmät rikoslaissa rangaistaviksi säädetty rikokset, jotka perustuvat tai voivat perustua julkaistun viestin sisältöön, ovat nykyisin kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11:8), sotaan yllyttäminen (RL 12:2), vakoilu (RL 12:5), törkeä vakoilu (RL 12:6), turvallisuussalaisuuden paljastaminen (RL 12:7), tuottamuksellinen turvallisuussalaisuuden paljastaminen (RL 12:8), julkinen kehottaminen rikokseen (RL 17:1), uskonrauhan rikkominen (RL 17:10), väkivaltakuvauksen levittäminen (RL 17:17), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 17:19), sukupuolisiveellisyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20), sukupuolisiveellisuuden julkinen loukkaaminen (RL 17:21), yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8), kunnianloukkaus (RL 24:9), törkeä kunnianloukkaus (RL 24:10), markkinointirikos (RL 30:1), kilpailumenettelyrikos (RL 30:2), yrityssalaisuuden rikkominen (RL 30:5), vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), salassapitorikos (RL 38:1), salassapitorikkomus (RL 38:2), henkilörekisteririkos (RL 38:9), virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen (RL 40:5), tekijänoikeusrikos (RL 49:1), kurssin vääristäminen (RL 51:3), törkeä kurssin vääristäminen (RL 51:4) ja arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos (RL 51:5).

Ehdotetun 13 §:n mukaisesti näistä rikoksista vastaa – silloinkin, kun rikos perustuu julkaistun viestin sisältöön – se, jota rikoslain osallisuutta koskevien säännösten mukaan on pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Teon rangaistavuus edellyttää aina tekijän syyllisyyttä. Joidenkin rikosten kohdalla rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallinen teko, mutta toisten kohdalla riittää joko tuottamus tai törkeä tuottamus. Julkaistun viestin sisältöön perustuvissa rikoksissa on lähes aina kysymys tahallisina rangaistavista teoista. Julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä on siten yleensä pidettävä sitä, joka tahallaan tekee rangaistussäännöksessä kuvatun tunnusmerkistön mukaisen teon. Julkaisu- ja ohjelmatoiminnan alueella tunnusmerkistön mukaisen tahallisen teon tekijänä tulee yleensä kysymykseen se, joka viime kädessä päättää paitsi viestin sisällöstä myös siitä, että hänen päätöksensä mukainen viesti toimitetaan yleisön saataville.

Näin ollen ehdotetussa 13 §:ssä tarkoitettujen rikosten tekijävastuu kohdentuu yleisesti siihen henkilöön tai niihin henkilöihin, jotka tosiasiaassa tekevät viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä. Osallisuudesta rikokseen eli yllytyksestä, avunannosta ja rikos- kumppanuudesta säädetään rikoslain 5 luvussa. Kysymykseen saattaa joskus tulla myös välillinen tekeminen, josta on tarkoitus ottaa nimenomainen säännös rikoslain uuteen yleiseen osaan.

13 § Päätoimittajarikkomus

Jos vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen, hänet on tuomittava, jos tällainen rikos tehdään eikä häntä ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena, *päätoimittajarikkomuksesta* sakkoon.

Päätoimittajarikkomus

Pykälässä säädettäisiin vastaavaa toimittajaa koskevasta erikoisrikoksesta, jonka uusi rikosnimike olisi päätoimittajarikkomus. Ehdotettu rikosnimike kuvastaisi tunnusmerkistössä kuvattuja vastaavan toimittajan velvollisuuksia. Ehdotusta puoltaa sekin, että "vastaavan toimittajan" käsitteeseen perustuva rikosnimike olisi kielellisesti raskas. Rangaistusuhkana olisi sakko. Päätoimittajarikkomuksen tunnusmerkistö olisi itsenäinen mutta samalla liitännäisessä suhteessa julkaistun viestin sisältöön perustuvaan rikokseen. Päätoimittajarikkomusta koskeva säännös olisi toissijainen ja tulisi sovellettavaksi, jos vastaavaa toimittajaa ei olisi pidettävä ehdotuksen 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla julkaistun viestin sisältöön perustuvan rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Vastaavan toimittajan erityistä rangaistusvastuuta koskevaa säännöstä on pidetty edelleen tarpeellisena. Aikakautisissa julkaisuissa, verkkojulkaisuissa ja ohjelmissa julkaistaan paljon sellaista aineistoa, joka saa lopullisen sisältönsä monen henkilön yhteistyön tuloksena ja jota tästä syystä on hankala osoittaa jonkun tietyn henkilön tai joidenkin tiettyjen henkilöiden tekemäksi. Näissä tilanteissa toimituksen yhden tai useamman työntekijän rankaiseminen rikoksen tekijänä tai siihen osallisena voisi perustua syylliseksi epäiltyjen jossain määrin sattumanvaraiseen valintaan. Siksi on perusteltua, että vastaava toimittaja kantaa vastuun johtamansa toimituksen teoista, jos hän on olennaisesti laiminlyönyt toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa ja jos hänen laiminlyöntinsä on ollut omiaan myötävaikuttamaan julkaisun tai ohjelman sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen. Vastaavaa toimittajaa koskeva erityinen rangaistussäännös on tarpeen myös siksi, että jokainen voi sananvapautta käyttäessään pysyä tuntemattomana (anonyyminä). Henkilö voi julkaista mielipiteensä tai muun viestinsä salanimellä tai nimimerkillä taikka jättämällä viestinsä kokonaan vaille julkisia tunnistamistietoja. Henkilö voi pysytellä tuntemattomana myös välittäessään tietoja julkaistavaksi. Yleisön saataville toimitetun viestin laatijalla, toimituksen työntekijällä ja eräillä muilla henkilöillä on oikeus olla paljastamatta julkaistun viestin laatijan ja tietolähteen henkilöllisyyttä.

Rikoslaki (39/1889) ja hallituksen esitys HE 317/2010

10 § (13.5.2011/511) Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava *kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

10 a § (13.5.2011/511) Törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Jos kiihottamisessa kansanryhmää vastaan kehoitetaan tai houkutellessaan

1) joukkotuhontaan tai sen valmisteluun, rikokseen ihmisyyttä vastaan, törkeään rikokseen ihmisyyttä vastaan, sotarikokseen, törkeään sotarikokseen, murhaan tai terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn tappoon tai

2) muuhun kuin 1 kohdassa tarkoitettuun vakavaan väkivaltaan siten, että teolla selvästi vaarannetaan yleistä järjestystä ja turvallisuutta

ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan on myös kokonaisuutena arvostellen törkeää, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä kiihottamisesta kansanryhmää vastaan* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Rikoslain 11 luvun 10 §:n tunnusmerkistö koskee aineiston "levittämistä". Säännöstä on käytännössä katsottu voitavan soveltaa myös aineiston saataville asettamiseen. Tulkinnasta ei kuitenkaan ole kaikissa tapauksissa ehdotonta varmuutta. Tällä kysymyksellä on merkitystä, koska aineiston levittäminen esimerkiksi linkkien avulla on tavanomaista tietojärjestelmien käyttöä.

Pykälän selventämiseksi ehdotetaan, että tekotapana mainittaisiin levittämisen ohella myös "asettaminen yleisön saataville". Ilmaisulla tarkoitetaan muun muassa aineiston yleisön saataville toimittamista "on line". Lauseke kattaa siten paitsi aineiston saattamisen esimerkiksi internetin keskustelupalstalle tai muulle sivustolle myös linkkien perustamisen ja kokoamisen, jotta kyseinen aineisto olisi helpommin toisten saatavilla. Tekijänvastuuseen voivat siten joutua tekstin kirjoittajan ja hänen kirjoituksensa yleisön saataville asettaneen lisäksi myös joku muu henkilö.

Muutos varmistaisi sen, että kiihottamisrikos soveltuisi sekä rasistisen kirjoituksen asettamiseen internetiin yleisön saataville että myös tahalliseen internet -sivun linkittämiseen sellaiselle sivustolle, jossa on rasistista kirjoitusta silloin, kun kiihottamissäännöksen edellyttämät elementit täyttyvät. Muutoksella varmistettaisiin, että pykälä kattaa lisäpöytäkirjan 3 artiklassa tarkoitetun aineiston "muun toimittamisen yleisön saataville". Lisäpöytäkirjan perustelujen mukaan ilmaisu kattaa myös linkkien perustamisen.

Kiihottamisrikos edellyttää tahallisuutta. Jotta linkittäminen olisi rangaistavaa, tekijän olisi teon hetkellä oltava selvillä siitä, että niillä sivuilla, joihin yhteys avataan, on rasistista tai muuta vastaavaa kiihottamista sisältävää aineistoa.

Nykyisen säännöksen soveltamisessa on myös epäselvyyttä siitä, olisiko levittämisenä pidettävä myös aineiston pitämistä yleisön saatavilla. Tämän vuoksi ehdotetaan, että säännöksessä mainittaisiin nimenomaisesti "tai pitää yleisön saatavilla". Kiihottamisrikos olisi siten selkeästi jatkuvaluonteinen rikos. Tällä olisi merkitystä osallisuuden ja rikoksen vanhentumisen kannalta.

Ehdotetun sääntelyn soveltamisessa ja rangaistavuuden rajaamisessa on tärkeää ottaa huomioon säännöksen suhde perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaamaan sananvapauteen. Viestintään ei sananvapauslain 1 §:n 2 momentin tapaan saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä ottaen huomioon sananvapauden merkitys kansanvaltaisessa oikeusvaltiossa. Niinpä esimerkiksi maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikan tai siitä vastuussa olevien ankarakaan arvostelu ei sellaisenaan täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Rangaistavaa kuitenkin on kansanryhmien uhkaaminen, solvaaminen tai panettelu. Tyypillinen rangaistava menettely olisi sellaisen tiedon, mielipiteen tai muun viestin levittäminen, joissa ryhmään kohdistuvaa väkivaltaa tai syrjintää

pidetään hyväksyttävänä tai toivottavana tai ihmisiä verrataan eläimiin, loisiin jne. tai yleistäen väitetään heitä rikollisiksi tai esitetään alempiarvoisiksi jne.

Sananvapaudella on korostunut merkitys yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun samoin kuin tieteen ja taiteen aloilla. Ehdotetuilla rikoslain säännöksillä ei rajoiteta vapautta keskustella yhteiskunnallisesti merkityksellisistä asioista. Sananvapauden ydinalueeseen kuuluvan poliittisen ja yhteiskunnallisen keskustelun yhteydessä rajoituksiin on suhtauduttava tiukemmin kuin esimerkiksi kaupallisessa mainonnassa. Myös tieteen ja taiteen vapaus ovat tärkeitä perusoikeuksia, jotka tulee ottaa asianmukaisesti huomioon ehdotettuja säännöksiä sovellettaessa.